

«Εμπρός, εμπρός, η ΕΟΚΑ κράζει:

Να η Σημαία, ή ταν ή επί τας»...

Οι μαθητές και οι μαθήτριες του Παγκύπριου παρέλαυναν μαχητικά, τραγουδώντας τον ύμνο της ΕΟΚΑ μπροστά στις αγγλικές δυνάμεις κατοχής που είχαν χάσει το φλέγμα τους. Η Λευκωσία πλημμύριζε στα γαλανόλευκα. Μια μαθήτρια ξέκοψε από τον σχηματισμό. Κινήθηκε προς την κατεύθυνση του αγγλικού μπλόκου. Οι Εγγλέζοι έκαναν σωματικό έλεγχο σ' ένα 19χρονο παλικάρι. Το βρήκαν «καθαρό». Η μαθήτρια προχώρησε. Ο νεαρός κινήθηκε προς τη μεριά της. Διασταυρώθηκαν χωρίς ν' ανταλλάξουν ματιά. Τα χέρια τους όμως κινήθηκαν συγχρονισμένα. Εκείνη έβγαλε την χειροβομβίδα από την τσέπη της και την πέρασε σ' εκείνον. Λίγα λεπτά αργότερα, η έκρηξη συγκλόνισε την Λευκωσία: Το αγγλικό φυλάκιο είχε εξουδετερωθεί. Ο Νίκος Σαμψών είχε χτυπήσει πάλι. Οι αισιόδοξοι πίστευαν ότι θα ξέφευγε πάντα. Οι απαισιόδοξοι τον έβλεπαν στην αγχόνη, ένα ακόμη μάρτυρα του κυπριακού αγώνα. Ούτε οι αισιόδοξοι ούτε οι απαισιόδοξοι μπορούσαν να φανταστούν ότι το όμορφο παλικάρι θα καταντούσε πiónι των σκοτεινών δυνάμεων και ενεργούμενο της χούντας. Πέθανε απαξιωμένος την Τετάρτη, 9 Μαΐου 2001. Είχε γεννηθεί στις 16 Δεκεμβρίου του 1935.

Ήταν μόλις πέντε χρόνων, όταν στα 1940 ο πατριωτικός ενθουσιασμός συγκλόνισε την αγγλοκρατούμενη Κύπρο. Μόνη η Ελλάδα πολεμούσε τον άξονα στην Ευρώπη. Ο Τσόρτσιλ μιλούσε για αυτοδιάθεση των λαών μετά τη νίκη, ενώ πάνω από 35.000 Κύπριοι κατατάσσονταν στον βρετανικό στρατό. Η Αγγλία κατάργησε τους περιορισμούς που είχαν επιβληθεί στο νησί από το 1931. Στα 1946 επέστρεψε από την εξορία ο μητροπολίτης Κυρήνειας, Μακάριος Β'. Το 1947 εκλέχτηκε αρχιεπίσκοπος. Αρχισε να εργάζεται με όλες του τις δυνάμεις για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Από το 1948, στενό του συνεργάτη και συμπαραστάτη είχε τον Μιχάλη Μούσκο, επίσκοπο Κιτίου. Μαζί οργάνωσαν και διεκπεραίωσαν το δημοψήφισμα που έγινε στις 15 Ιανουαρίου του 1950. Την ίδια χρονιά, ο αρχιεπίσκοπος πέθανε στα 80 του χρόνια. Νέος εκλέχτηκε ο Μιχάλης Μούσκος, που διάλεξε το όνομα Μακάριος Γ'. Ο Νίκος Σαμψών ήταν πια 15 χρόνων.

Το δημοψήφισμα (100% «ναι» στην ένωση) οδήγησε σε μια τετράχρονη διεγκυστίνδα στον ΟΗΕ χωρίς αποτέλεσμα. Το Κυπριακό θάφτηκε οριστικά τον Δεκέμβριο του 1954. Στην Κύπρο, έπιασαν τα όπλα.

Την 1^η Απριλίου του 1955, οι Άγγλοι είχαν άσχημο ξύπνημα. Εκρήξεις και προκηρύξεις τους ειδοποιούσαν πως άρχιζε ο ένοπλος αγώνας. Είχε εμφανιστεί η ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών). Ο αγώνας φούντωσε, τα σαμποτάζ δεν άφηναν τους Άγγλους σε ησυχία. Υποψιάστηκαν τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο ως υποκινητή. Τον συνέλαβαν στις 9 Μαρτίου του 1956 και τον εξόρισαν στις Σεϋχέλλες.

Στις 10 Μαΐου του 1956, κρέμασαν τους αγωνιστές Μιχάλη Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου. Ήταν οι πρώτοι νεκροί. Όμως, ο αγώνας δυνάμωνε. Το όνομα του Νίκου Σαμψών έγινε θρύλος. Τα αγόρια ήθελαν να του μοιάσουν. Τα κορίτσια τον λάτρευαν. Την ίδια χρονιά, 1956, ξεκινούσε δημοσιογραφική καριέρα στην εφημερίδα «Φιλελεύθερος». Στην Κύπρο έφτασε κι ανέλαβε διοικητής ο εξολοθρευτής των Μάου Μάου της Αφρικής, στρατηγός Χάρτινγκ. Στις 3 Μαρτίου του 1957, ο υπαρχηγός της ΕΟΚΑ, Γρηγόρης Αυξεντίου, πολεμώντας μόνος εναντίον 60 Άγγλων, οχυρώθηκε σε μια σπηλιά της περιοχής Μαχαιρά Πάφου. Τον κάλεσαν να παραδοθεί. Αρνήθηκε. Οι Άγγλοι πυρπόλησαν τη σπηλιά με φλογοβόλα. Ο Γρηγόρης Αυξεντίου προτίμησε να πεθάνει στα 29 του χρόνια.

Η επόμενη επιτυχία των αγγλικών δυνάμεων κατοχής ήταν η σύλληψη του Νίκου Σαμψών. Καταδικάστηκε δυο φορές σε θάνατο. Η ποινή του μετατράπηκε σε ισόβια. Και μετά, σε απέλαση στην Αγγλία. Η εκεί διαμονή του καλύφθηκε από μυστήριο. Στα 1959, όταν υπογράφηκαν οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και η Κύπρος ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος με τους Τουρκοκύπριους «συνιδιοκτήτες» από το πουθενά, ο Σαμψών απελάθηκε στην Αθήνα. Γύρισε στην Κύπρο φανατικός πολέμιος του αρχιεπισκόπου Μακαρίου που εκλέχτηκε πρώτος πρόεδρος της Δημοκρατίας (13 Δεκεμβρίου του 1959). Στην Ελλάδα, η συνωμοσία με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ εξυφάνθηκε σχεδόν παράλληλα με το Ιουλιανό πραξικόπημα του Κωνσταντίνου εναντίον της κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου (1965). Η στημένη δίκη ξεκίνησε το 1966. Ο Νίκος Σαμψών ήταν βασικός μάρτυρας εναντίον των δημοκρατικών αξιωματικών. Η κατάθεσή του τον έκανε περίγελο της Ευρώπης, καθώς ο συνήγορος υπεράσπισης, αξέχαστος Νικηφόρος Μανδηλαράς, στην κυριολεξία, τον ξετίναξε.

Η δικτατορία εξόντωσε τον Μανδηλαρά, ενώ ο Σαμψών ξαναγύρισε στην Κύπρο, εκδότης ήδη της εφημερίδας «Μάχη». Οι φήμες για την προέλευση των κεφαλαίων του ποτέ δεν επιβεβαιώθηκαν. Η δράση του εναντίον του προέδρου Μακαρίου συνεχίστηκε.

Τον Ιούλιο του 1974, ανταλλάχτηκαν οι επιστολές Μακαρίου - Γκιζίκη, με τον αρχιεπίσκοπο να δηλώνει ότι «δεν είναι νομάρχης της Ελλάδας». Το πραξικόπημα εναντίον του εκδηλώθηκε στις 15 Ιουλίου του 1974. Στις 3 το μεσημέρι, ο «αόρατος Δικτάτορας» Δημήτριος Ιωαννίδης μάθαινε πως η αρχιεπισκοπή έπεσε στα χέρια των πραξικοπηματιών

αλλά ο Μακάριος είχε διαφύγει και ήταν ακόμη ζωντανός. Οι πραξικοπηματίες είχαν προτείνει κι ο Νίκος Σαμψών είχε αποδεχτεί να γίνει πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Όλοι οι άλλοι υποψήφιοι αρνήθηκαν. Για τους Τούρκους, το πραξικόπημα και ο διορισμός του Σαμψών στην Προεδρία ήταν δώρο ουρανοκατέβατο.

Στις 4.30 το πρωί της 20ής του Ιουλίου ξύπνησαν τον Έλληνα πρεσβευτή στην Άγκυρα Κοσμαδόπουλο και άρχισαν του εξηγούν πως παραβιάστηκε η συνταγματική τάξη στην Κύπρο, οπότε η Τουρκία, ως εγγυήτρια δύναμη, εξαναγκαζόταν να επέμβει. Το σχέδιο «Αττίλας» είχε ξεκινήσει.

Ως τις 9 το πρωί, στην Κυρήνεια είχαν αποβιβαστεί 3.000 Τούρκοι. Στις 9, κηρύχθηκε στην Κύπρο η επιστράτευση. Στις 11, το κρατικό ραδιόφωνο της Αθήνας μετέδιδε ανακοίνωση για γενική επιστράτευση. Την Κυριακή, 21 του μήνα, οι Τούρκοι συνέχιζαν την προέλασή τους. Το πρωί της Δευτέρας, 22 Ιουλίου, οι Τούρκοι έβγαλαν τανκς στην Κυρήνεια. Αλεξιπτωτιστές έπεσαν στο βόρειο τμήμα του νησιού. Νέα πλοία παρουσιάστηκαν στη θάλασσα της Κύπρου. Ογδόντα αεροπλάνα προσγειώθηκαν σε έναν αεροδιάδρομο, που πριν από την εισβολή είχαν επεκτείνει οι Τουρκοκύπριοι στη θέση Αγύρτα. Όλα αυτά, ενώ υποτίθεται ότι πλησίαζε η ώρα της κατάπαυσης του πυρός. Μέσα στην τρέλα, εμβρόντητος ο κόσμος όλος άκουγε στις 11 το πρωί τον διορισμένο από τους πραξικοπηματίες «πρόεδρο» Νίκο Σαμψών να κηρύσσει την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα!

Ασυνήθιστη κίνηση σημειωνόταν στην Αθήνα και στην Κύπρο το πρωί της Τρίτης, 23 Ιουλίου. Ασυνήθιστη ήταν και η δραστηριότητα του πρεσβευτή των Ηνωμένων Πολιτειών στη Λευκωσία Ρότζερ Ντέιβις. Στο τέλος των επαφών του Αμερικανού, ο διορισμένος Νίκος Σαμψών είχε παραιτηθεί και προσωρινός πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ορκιζόταν ο πρόεδρος της Βουλής Γλαύκος Κληρίδης. Από το εξωτερικό, ο Μακάριος ενέκρινε τη μεταβολή ως «κωλυόμενος να αναλάβει».

Είναι άγνωστο αν ο Νίκος Σαμψών συνειδητοποίησε ποτέ την τραγωδία του: Από τιμημένος ήρωας, κατάφερε να γίνει συνειδητό πιόνι της χούντας και μετείχε στην ανατροπή του Μακαρίου προσφέροντας τη μισή Κύπρο στην τουρκική μπότα, επειδή πίστευε ότι ο αρχιεπίσκοπος πρόδωσε την ένωσή της μεγαλονήσου με την Ελλάδα.

(Εθνος της Κυριακής, 13.5.2001) (τελευταία επεξεργασία, 24.9.2009)